
OSVÁTH DOROTTYA

**BOZSIK GABRIELLA – LUDÁNYI ZSÓFIA (SZERK.):
SZABÁLYZAT, OKTATÁS, GYAKORLAT: HELYESÍRÁSRÓL
SOKSZÍNŰEN. A 2015-ÖS ÉS A 2017-ES NAGY J. BÉLA
HELYESÍRÁSI VERSENY ELŐADÁSAI, FELADATAI ÉS
EGYÉB TANULMÁNYOK.**

EGER, LÍCEUM KIADÓ, 2019. 288 LAP

Nyelvtudományi Kutatóközpont, Nyelvtechnológiai és Alkalmazott Nyelvészeti Intézet

Szabályzat, oktatás, gyakorlat: helyesírásról sokszíűen. Ezzel a címmel jelent meg 2019-ben az egri Eszterházy Károly Egyetem Magyar Nyelvészeti Tanszéke által 2015-ben és 2017-ben megrendezett Nagy J. Béla helyesírási verseny feladataiból, valamint a versenyhez kapcsolódó szakmai programon elhangzott előadások anyagából álló kötet. E munkával a szerkesztők egyrészt folytatni kívánták azt a hagyományt, hogy a helyesírási verseny Kárpát-medencei döntőjének anyaga nyomtatott, illetve az utóbbi években lehetőleg digitális formában is megjelenik. Emellett a szerkesztők célja volt egy olyan segédanyag létrehozása is, amely megkönnyíti a versenyre felkészülő diákok és felkészítő tanáraik munkáját; amely lehetőséget ad a felsőoktatásban és középiskolában tanítók számára a versenyfeladatok tananyagként történő alkalmazására; és amely az érdeklődők számára sokszíűen, változatosan, érdekes témákon keresztül szól a helyesírás jelenkori kérdéseiről.

A kötet három szerkezeti egységre osztható. Az elsőt BozsiK Gabriella előszava és a verseny harmincadik évfordulója alkalmából írt jubileumi visszatekintése alkotja, a második és harmadik egység pedig a 2015-ös és a 2017-es verseny anyagait tartalmazza. Az egyes fordulóK anyagát prezentáló fejezetekben az olvasó megismerkedhet az az évi döntő tollbamondási feladatával, helyesírási feladatlapjaival, és ezek megoldókulcsával, majd az adott évi Kárpát-medencei döntő szakmai programjához kapcsolódó anyagok következnek. A kötet összesen húsz – helyesírási szabályozásokról, továbbá különböző módszertani és gyakorlati kérdésekről szóló – tanulmányt tartalmaz, tizenegyet a 2015-ös, kilencet pedig a 2017-es fordulóhoz kapcsolódva.

Az előszót (7–8) és visszatekintő írást (9–18) elolvasva megismerkedhetünk a felsőoktatási hallgatók számára meghirdetett Nagy J. Béla helyesírási verseny történetével. Ahogy a történeti áttekintésből kiderül, a verseny döntője 1993 óta egészül ki szakmai programmal is, amely még hasznosabbá teszi a rendezvényt a résztvevők számára. Az 1993. év azért is nevezetes, mert ekkor indult el az országos (később Kárpát-medencei) döntők anyagának kötetbe rendezése, nagyközönség számára való elérhetővé tétele.

A 2015. évi fordulóhoz kapcsolódó tanulmányok sorát Adamikné Jászó Annának a helyesírás-tanítás módszertanához kapcsolódó írása (33–49) nyitja, melyben a szerző ismerteti a történelem során alkalmazott – nemcsak magyar, hanem külföldi – olvasástanítási módszereket, gyakorlatokat, és leírja, hogyan hatnak ezek a módszerek a helyesírási készség és tudás kialakulására és minőségére.

Biró János tanulmányában (51–63) azzal foglalkozik, milyen helyesírási kérdések merülhetnek fel egy adott nyelv szóanyagát bemutatni kívánó átfogó értelmező szótár, az MTA Nyelvtudományi Intézetében¹ készülő Nagyszótár (NSzt.) összeállításakor. Az írás ékes bizonyítéka annak, hogy a magyar helyesírás legneuralgikusabb pontja a különírás és az egybeírás kérdése, ezt ugyanis a szerző – a tanulmányban említett egyéb problémákhoz viszonyítva – meglehetősen hosszan tárgyalja *A magyar nyelv nagyszótárának* szóanyagával való összefüggésben.

H. Tóth István tanulmánya (65–81) hasznos elméleti és gyakorlati anyagot kínál a helyesírás tanításával foglalkozó pedagógusok számára. A szerző alaposan körbejárja az igekötők témakörét onnan kezdve, hogy mi az igekötő, odáig, hogy milyen szabályok vonatkoznak helyesírásukra. A grammatikai ismeretanyag összefoglalása után pedig egy komplett gyakorlati anyagot kínál az olvasók számára az igekötők tanításához.

Ezt követi Keszler Borbála írása (83–101), mely az akadémiai helyesírási szabályzat jelenleg is érvényes 12. kiadását mutatja be. Az írás röviden felvázolja az új kiadás megjelenéséhez szükséges előkészítő munka folyamatát (beeszeve az ismertetésbe azt, miért is volt szükség a szabályzat megújítására), típusokba szedve ismerteti az új kiadás, majd a szótári anyag változásait, valamint a megváltozott helyesírású szavak jegyzékét is az olvasó elé tárja. Így ez a tanulmány bárki számára hasznos olvasmány lehet, aki tájékozódni vágyik az új kiadás szükségességéről, illetve korábbi szabályzathoz képesti változásairól.

Laczkó Mária a középiskolába felvételiző és már középiskolába járó tanulók helyesírását vizsgálja (103–114). Az írásában bemutatott empirikus kutatás célja képet kapni arról, hogy a vizsgálatban részt vevő diákok helyesírásában jelentkező problémák hogyan kapcsolódnak a hallási észleléshez és a vizuális észleléshez. A bemutatott empirikus vizsgálat fontos eredménye, hogy a részt vevő tanulók helyesírási problémáinak hátterében inkább beszédészleléshez kapcsolódó hiányosságok állnak. A vizuális emlékképek felidézésének elégtelensége kevesebb esetben mutatható ki.

Ludányi Zsófiának a 2015-ös fordulóhoz kapcsolódó írása (115–127) az MTA Nyelvtudományi Intézetében készült helyesiras.mta.hu helyesírási tanácsadó portál online eszközeit mutatja be. Az egyes webeszközök rövid ismertetését követően a szerző arra mutat példákat, hogyan alkalmazhatók az online segédeszközök a helyesírás tanításában a közoktatásban, illetve a felsőoktatásban. Mivel a szerző maga is oktat helyesírást felsőoktatási keretek között, így az írás leginkább a portál felsőoktatásban való hasznosíthatóságát mutatja be.

¹ A jelenlegi Nyelvtudományi Kutatóközpont jogelőd intézménye.

Ugyanakkor pontosan leírja az egyes eszközök működését és használati területét is, ezért hasznos lehet mindazoknak, aki ismerkednének az eszközök megfelelő használatának módjával.

Ezt követi Misad Katalin tanulmánya (129–137), amely azt mutatja be, milyen helyesírási kérdések merülhetnek fel olyan helyzetben, ahol a magyar mint kisebbségi nyelv van jelen. A tanulmány azt vizsgálja, milyen területeken hat leginkább a szlovák helyesírás a szlovákiai magyar írásgyakorlatra. A szerző érinti a földrajzi nevek és az intézménynevek helyesírásának kérdését, valamint a rövidítések, mozaikszók írását és az írásjelek használatát, kiemelve, milyen interferenciajelenségek tapasztalhatók az egyes területeken.

Ugyancsak a magyart kisebbségi nyelvként beszélők helyesírásával foglalkozik Nagy Natália tanulmánya (139–152), amely a kárpátaljai magyar tanulók helyesírási készségeit vizsgálja a Simonyi Zsigmond helyesírási verseny kárpátaljai megyei fordulójának kapcsán szervezett felmérés keretében. A tanulmány rámutat, hogy a kárpátaljai magyar iskolák tantervében a helyesírási készség nem tartozik a fejlesztendő kompetenciák közé, így annak fejlesztésére csupán a kevés nyelvtani témájú tanórán nyílik némi lehetőség. Mindezek ellenére összességében megfelelő szintűnek tekinthetők a vizsgált 5–8. osztályos diákok helyesírási ismeretei.

Sólyom Réka a neologizmusok helyesírásának kérdésével foglalkozik (153–163), amely a normatív szabályozás egyik problémás pontja manapság. A neologizmus fogalmának definiálása után a szerző összegyűjti, milyen helyesírási sajtóságok jellemzik az utóbbi időkben keletkezett magyar és idegen nyelvű neologizmusokat. Ezután példákkal illusztrálja azokat a megértési stratégiákat, melyek a helyesírással is összefüggésbe hozhatók. Végül pedig egy 2015-ben végzett kérdőíves kutatás tapasztalatait ismerteti röviden, mintegy adalékként a témához.

Szántó Báborka tanulmányának (165–181) célja a helyesírással kapcsolatos tantervi követelmények vizsgálata a romániai második osztályosokra vonatkozó, 2013-ban megjelent anyanyelvi tantervben. A tanulmány sorra veszi, milyen követelmények és tartalmak vonatkoznak a helyesírásra a vizsgált tantervben, illetve az ehhez kapcsolódó anyanyelvi tankönyv feladatait is ismerteti, végül a szerző összegzi, mit állapított meg a tanterv és tankönyv vizsgálatából, felsorolva, milyen feladattípusok foglalkoznak a helyesírás és a helyesírási készség fejlesztésével.

Zimányi Árpád helyesírási alakváltozatokkal foglalkozó tanulmányában (183–190) arra az AkH. 12. kiadásában megfigyelhető tendenciára helyezi a hangsúlyt, hogy a szabályzat korábbi kiadásaihoz képest több szabálypontban jelenik meg a vagylagos írásmód elvi és gyakorlati lehetősége, vagyis nőtt a több alakváltozattal rendelkező szavak száma. A tanulmány először mutatja be, hogyan kezelték a többféle alakváltozatot felmutató szavak helyesírását a 12. kiadás előtti helyesírási szabályzatok, helyesírásról szóló kiadványok. Majd részletesen ismerteti, milyen változásokat hozott az alakváltozatok szempontjából a szabályzat legújabb kiadása. Az írás reflektál arra is, hogy a több alakváltozat megengedésének célja alapvetően az volt, hogy a nyelvhasználók számára egyszerűbbé tegyék a nyelvhasználatot, a kérdés azonban vitákat

eredményezett, mivel egyesek szerint a több alakváltozat megengedése inkább elbizonytalanítja, mint magabiztosabbá teszi a nyelvhasználókat.

A 2017-es Nagy J. Béla helyesírási versenyhez kapcsolódó tanulmányok sorát H. Tóth István gyakorlati jellegű írása nyitja (205–216). Ebben a szerző azt vázolja fel, hogyan alkalmazható a magyar nyelv rendkívül gazdag szólás- és közmondásanyaga a helyesírás, azon belül is a helyesírásunkat meghatározó alapelvek tanításában.

A második tanulmány Keszler Borbála írása (217–226), melyben a szerző – már a frappánsan megválasztott címmel is – arra hívja fel a figyelmet, hogy egyes írásjelek sokkal kifejezőbb módon is használhatók lennének írott nyelvünkben. A tanulmány részletesebben foglalkozik a gondolatjel és a kettőspont kifejező használatának lehetőségeivel, kitér az írásjelek beszélt nyelvi hatások érzékeltetésében való használatára, és arra is, hogy az írásjelek szimbólumként is funkcionálhatnak.

Laczkó Krisztina és Mártonfi Attila, az *Osiris Helyesírás* kézikönyv szerző-párosa azt a kérdést járják körül, hogy mire lehet alkalmas az *Osiris Helyesírás* az új szabályzat megjelenése után (227–237). A szerzők emellett foglalkoznak a kézikönyv felújításának, az akadémiai helyesírási szabályzat 12. kiadásával való összehangolásának elméleti kérdéseivel és gyakorlati teendőivel is.

Ludányi Zsófiának a „népi nyelvészet” (folk linguistics) mintájára általa „népi helyesírás”-nak nevezett hétköznapi helyesírási gondolkodásról szóló tanulmánya (239–246) azt mutatja be, hogyan viszonyul a helyesírási szabályzathoz a mindennapi helyesírási gyakorlat. A szerző – saját nyelvi tanácsadásban szerzett tapasztalatait felhasználva – példákkal illusztrálja, hogy a közönségszolgálathoz forduló beszélők egy része erősen leegyszerűsítve (egy fogalom – egy szó; azonos fogalomkörü csoport – egyféle írásmód) közelítik meg a magyar helyesírás rendszerét. A tanulmány példái megmutatják, a szavak között a nyelvhasználók által felfedezni vélt analógiák és logikai kapcsolatok a gondolkodásban sokszor erősebben érvényesülnek, mint a grammatikai kategóriák.

Ludányi Zsófia írásához hasonlóan Minya Károly tanulmánya (247–254) is a helyesírási tanácsadáshoz, a szabályzat és a mindennapi gyakorlat kapcsolatához köthető. A szerző számos példán keresztül bemutatja a Magyar Nyelvi Szolgáltató Iroda nyelvi tanácsadó szolgálatához érkező kérdéseket és az arra adott válaszokat, rávilágítva arra, melyek azok a helyesírási területek, amelyek gyakorta okoznak problémát a beszélőknek.

Misad Katalin tanulmányában (255–263) azt vizsgálja, milyen hatással van a többségi nyelv a szlovákiai magyar sajtónyelvre, azon belül pedig a tulajdonnevekre. Írásában a szerző két fő tulajdonnévtípus, az intézménynevek és a földrajzi nevek szlovákiai magyar sajtóban történő helyesírását vizsgálja. A tanulmány külön kezeli a magyar nyelven keletkezett és a szlovák nyelvből fordított anyagokat, ezeket vizsgálva von le különféle helyesírási interferenciajelenségekre vonatkozó következtetéseket.

Prószéky Gábor tanulmánya (265–271) ismét a helyesírási szabályzat 12. kiadásával foglalkozik. A tanulmány elején a szerző röviden összefoglalja a magyar

helyesírás kialakulásának történetét, fontosabb mérföldköveket említve meg 1832-től a 12 kiadás megjelenéséig. Majd részletesen szól arról, milyen változásokat hozott a legújabb kiadás megjelenése. Végül pedig a helyesírás-ellenőrző programokkal foglalkozik, kiemelve, tanulságként megfogalmazva, hogy egy számítógépes rendszer a helyesírás bizonyos részeire megtanítható, de mindig lesznek olyan kérdések, amelyekre egy gép nem tud választ adni.

Simon Szabolcs (273–282) a szlovákiai magyar középiskolás diákok, és pedagógushallgatók helyesírási ismereteit vizsgálja egy országos szintű próbafelmérés keretében (szövegalkotás és tollbamondás alapján), illetőleg a témához kapcsolódó dokumentumok elemzésével. A tanulmány emellett érinti annak kérdését is, mi jellemzi a helyesírásra vonatkozó tantervi szabályozást Szlovákiában.

A kötetet Takács Judit tanulmánya zárja (283–288). A szerző bemutatja a kortárs finn helyesírást, annak előzményeit, valamint meghatározó alapelveit. Ismerteti a finn helyesíráshoz kapcsolódó főbb kiadványokat és intézményi kereteket. A magyar helyesírási szabályozással összehasonlítva megállapítja, a finn helyesírás megengedőbb, mint a magyar, azt azonban nem állítja, hogy emiatt könnyebb lenne elsajátítani azt.

A szerkesztők célkitűzéseinek megfelelően a kötet számos változatos téma felől közelítve értekezik a helyesírás és helyesírás-tanítás jelenkori problémáiról, a hazai helyzet bemutatása mellett képet ad arról is, milyen kérdések és problémák jelentkezhetnek a határon túli területeken, illetve rávilágít arra is, hogy a helyesírás egyáltalán nem csak hazánkban szerteágazó és bonyolult kérdéskör.

Ahogy az a kötet címe is ígéri az olvasónak, a benne felsorakoztatott tanulmányok több szabályzatra, oktatási kérdésre és gyakorlati tényezőre reflektálnak. A kötet különleges érdemének tekinthető, hogy benne a „gyakorlat” címszó alá nemcsak olyan tanulmányokat tudunk rendelni, melyek a helyesírás-tanítás gyakorlatával foglalkoznak, hanem olyanokat is, melyek különböző nyelvi tanácsadással foglalkozó intézmények munkáján keresztül képet adnak arról, hogyan viszonyulnak a beszélők a szabályozottsághoz.

A *Szabályzat, oktatás, gyakorlat. Helyesírásról sokszínién* című kötet mindenkinek ajánlható, aki ezzel kapcsolatos ismereteinek felelevenítésére és bővítésére vágyik. Összességében azt mondhatjuk, hogy a kötetben megjelent tollbamondásszövegek, feladatsorok és tanulmányok széles skálán kínálnak gazdag és valóban „sokszíniű” ismeretanyagot helyesírási kérdések iránt érdeklődő olvasónak. A feladatsorok és megoldókulcsok valóban hasznosak lehetnek az oktatásban, illetve a versenyre való felkészülésben, továbbá általuk akár a könyvet forgató nem szakmabeli érdeklődők is kedvet kaphatnak helyesírásstudásuk ellenőrzéséhez.